

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
імені Б. Д. Гаврилишина
Кафедра політології та філософії імені Сергія Коновала**

ДИПЛОМНА РОБОТА

бакалавра

на тему:

**«Роль екологічних рухів у сучасній політиці: вплив на політичні партії та
державну політику»**

Виконавець:

**Студент 4 курсу групи Пол-41
Льотковський Максим**

Науковий керівник:

**кандидат історичних наук,
доцент Руслан Чигур**

Тернопіль–2025

З М І С Т

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні аспекти вивчення екологічних рухів	5
РОЗДІЛ 2. Вплив екологічних рухів на політичні партії	11
2.1. Екологічна складова політичних платформ: адаптація партій до змін у суспільній свідомості та нові політичні ініціативи	11
2.2. Вплив російсько-української війни на політичні позиції партій щодо екологічної безпеки, відновлення екосистем і сталого розвитку в умовах воєнного часу	16
РОЗДІЛ 3. Екологічні рухи і державна політика в умовах глобальних викликів	23
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі екологічні проблеми набувають все більшої ваги, не тільки як загроза здоров'ю планети, а й як фактор, що безпосередньо впливає на політичні процеси. Зміни клімату, забруднення навколишнього середовища, вичерпання природних ресурсів ставлять нові виклики перед державами та політичними інститутами. Водночас зростає роль екологічних рухів, які активно впливають на громадську свідомість, політичні партії та державну політику.

Важливою особливістю сучасних екологічних рухів є їх здатність адаптуватися до нових умов, таких як військові конфлікти, зокрема російсько-українська війна, яка суттєво змінила пріоритети не лише у внутрішній політиці України, але й на міжнародній арені. Тому дослідження ролі екологічних рухів у сучасній політиці є надзвичайно актуальним, особливо в контексті їх впливу на політичні партії та державну політику.

Ступінь вивчення проблеми. Дослідження екологічних рухів та їх впливу на політичні процеси отримало значну увагу в рамках міжнародних досліджень. Однак в Україні ця тема ще недостатньо вивчена, особливо з урахуванням останніх політичних подій та глобальних змін. Літератури, що охоплює взаємодію екологічних рухів з політичними партіями та державними інститутами в умовах війни, є обмеженою.

Водночас існують наукові роботи, що зосереджуються на вивченні екологічних рухів як феномену в рамках міжнародних відносин, проте внутрішньополітичний аспект цього питання потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є вивчення ролі екологічних рухів у сучасній політиці, визначення їх впливу на політичні партії та державну політику, а також вивчення особливостей цього впливу в умовах російсько-української війни.

Відповідно до мети сформульовані такі **завдання**:

- розглянути теоретичні підходи до аналізу екологічних рухів у сучасній політиці;
- визначити основні етапи розвитку екологічних рухів та їх вплив на політичні партії в Україні та за її межами;
- проаналізувати адаптацію політичних партій до екологічних викликів, зокрема в умовах російсько-української війни;
- дослідити взаємодію екологічних рухів із державними інститутами та вплив на формування державної політики;
- вивчити вплив екологічних рухів на міжнародні екологічні ініціативи та угоди в умовах воєнного часу.

Об'єктом дослідження є екологічні рухи, політичні партії, а також державна політика в Україні та на міжнародному рівні в умовах сучасних глобальних викликів, зокрема війни.

Предметом дослідження є взаємодія екологічних рухів з політичними партіями та державними інститутами, а також їх вплив на формування політичних та екологічних програм у різних країнах, з особливим акцентом на Україну в умовах російсько-української війни.

Методи дослідження. У роботі використовуються методи порівняльного аналізу, контент-аналізу політичних платформ партій, історико-структурного аналізу, а також методи соціологічних досліджень для вивчення ставлення громадськості до екологічних ініціатив та політичних змін. Важливим методом є також аналіз документів міжнародних організацій, законодавчих актів та офіційних заяв, що стосуються екологічної політики в умовах війни.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути корисними для політичних партій, урядів, екологічних організацій та міжнародних інститутів, що займаються розробкою політики у сфері охорони навколишнього середовища. Також, отримані висновки можуть бути використані в освітньому процесі, для підготовки фахівців у галузі політичних наук, екології та міжнародних відносин.

Дослідження може послужити основою для формулювання нових стратегій розвитку екологічної політики в умовах глобальних викликів, таких як російсько-українська війна та зміни клімату.

Апробація роботи. Окремі положення дипломної роботи доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Від війни до миру: філософія політики у світі геополітичних конфліктів, кризи демократії та нових форм влади» (Тернопіль, 13-14 травня 2025 р.)

Структура роботи визначається метою та завданнями дослідження. Дипломна робота, зміст якої викладено на 37 сторінках. Вона складається зі вступу, трьох проблемних розділів, висновків та списку використаних джерел із 32 найменуваннями.

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні аспекти вивчення екологічних рухів

Екологічні рухи стали важливим елементом сучасної політичної сцени, що відображає глобальну турботу щодо навколишнього середовища та сталого розвитку. Оскільки екологічні проблеми набувають все більшої актуальності в політичному дискурсі, аналіз екологічних рухів у політичній науці вимагав розвитку нових концептуальних підходів і теоретичних рамок. Вивчення цих рухів є складним і багатограним, оскільки вони охоплюють як соціальні, так і політичні аспекти взаємодії між громадськістю, урядами та приватним сектором.

З одного боку, екологічні рухи можна розглядати через призму традиційних соціальних рухів, які здобувають підтримку з боку певних груп населення, що стурбовані екологічною ситуацією. Проте сучасні екологічні рухи значно виходять за межі звичайних соціальних ініціатив, набуваючи транснаціональних і міжурядових характеристик. Це стає очевидним при вивченні глобальних екологічних організацій, таких як Greenpeace чи WWF, які мають вплив на формування міжнародних екологічних стандартів і політик. Вони також активно співпрацюють з урядами та міжурядовими організаціями, що вимагає розробки більш складних теоретичних підходів для їх аналізу.

«Концептуальні основи аналізу екологічних рухів передбачають кілька основних напрямів. Один із них - це підхід, який акцентує увагу на громадянській участі та інклюзивності. Сучасні екологічні рухи активно працюють з різними соціальними групами, від молоді до представників корінних народів, враховуючи їх унікальний досвід взаємодії з природою. Це відображає важливість підходів, що орієнтуються на соціальну справедливість, зокрема, на еколого-соціальні рухи, які прагнуть поєднувати екологічні та соціальні цілі, підкреслюючи важливість рівності у доступі до природних ресурсів та справедливого розподілу екологічного тягаря» [16, с. 23].

Другий важливий аспект теоретичних підходів до аналізу екологічних рухів полягає в орієнтації на структуру влади і політичні інститути. Це включає вивчення того, як екологічні рухи взаємодіють з політичними партіями, урядами та іншими державними і міжнародними інституціями. У цьому контексті важливим є концепт політичного впливу, який екологічні рухи здійснюють через адвокацію, лобізм та прямі акції протесту. Аналіз цього аспекту передбачає вивчення того, як екологічні рухи можуть впливати на законодавчі ініціативи, державні програми і навіть міжнародні угоди.

Також важливим є теоретичний підхід, який зосереджений на екологічній модернізації. Цей підхід передбачає, що екологічні проблеми можуть бути вирішені не тільки шляхом радикальних змін у соціально-економічних системах, але й через інновації та технологічний прогрес. «У рамках цього підходу екологічні рухи часто виступають за розробку «зелених» технологій, відновлюваних джерел енергії, а також за удосконалення державної політики у сфері екології через сприяння сталому розвитку. Проте, цей підхід критикується за те, що він інколи зводить складні соціально-економічні питання до чисто технічних, що може знизити ефективність боротьби з екологічними кризами» [1].

Крім того, важливою теоретичною основою для аналізу екологічних рухів є постколоніальний підхід. У цьому контексті багато екологічних рухів акцентують на необхідності врахування голосів найбільш уразливих верств населення, зокрема країн, що розвиваються, і корінних народів. Вони наголошують на тому, що багато екологічних проблем мають глибокі історичні корені, зокрема в колоніальних відносинах, що призвели до несправедливого використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища. Цей підхід ставить під сумнів здатність західних моделей розвитку ефективно вирішувати глобальні екологічні проблеми, оскільки часто ігнорується соціальний контекст і потреби найбільш вразливих спільнот.

«В останні десятиліття також розвивається підхід, що підкреслює важливість екологічної демократії. Це концепція, яка передбачає інтеграцію екологічних питань у загальний політичний процес через механізми участі громадян. Зокрема, йдеться про відкритість урядів для громадянських ініціатив, участь у прийнятті рішень на всіх рівнях - від місцевого до міжнародного. Цей підхід вимагає розвитку нових форм політичної участі та активності, зокрема через цифрові платформи, що дозволяє залучати ширшу аудиторію до процесу ухвалення рішень» [32].

Теоретичні рамки, які використовуються для аналізу екологічних рухів, також включають в себе соціологічні та культурні підходи. Це дозволяє вивчати, як екологічні рухи можуть формувати нові культури сталого розвитку, екологічної свідомості та етичних норм серед громадян. Важливою складовою є вивчення соціальних мереж, через які екологічні рухи взаємодіють між собою, поширюють інформацію та мобілізують людей на акції протесту або підтримку певних політичних ініціатив. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти, як саме змінюються суспільні установки та як формуються нові соціальні ідентичності на основі екологічних цінностей.

У підсумку, концептуальні основи та теоретичні рамки для аналізу екологічних рухів у сучасній політичній науці відображають їх складність і багатогранність. Екологічні рухи не є однорідними; вони поєднують різні соціальні, культурні, політичні та економічні аспекти. Їх вплив на політику та суспільство залежить від багатьох факторів, включаючи рівень розвитку громадянського суспільства, політичну волю урядів та здатність рухів адаптуватися до нових соціальних та технологічних умов. Вивчення екологічних рухів вимагає міждисциплінарного підходу, який дозволяє зрозуміти, як ці рухи змінюють політичну картину світу і можуть бути рушійною силою змін у глобальній політиці.

Методи дослідження впливу екологічних рухів на політичні партії та державну політику є важливою частиною сучасної політичної науки, оскільки вони дозволяють з'ясувати, яким чином екологічні рухи можуть формувати політичну ситуацію в країнах, змінювати політичні платформи та впливати на формування державної політики в сфері охорони навколишнього середовища. Одними з найефективніших методів для вивчення такого впливу є порівняльний аналіз та контекстуальний підхід [5].

Порівняльний аналіз є одним з основних методів дослідження, оскільки він дозволяє порівнювати екологічні рухи, їх розвиток та вплив на політичні партії в різних країнах чи регіонах. Це дозволяє виявити схожі та відмінні тенденції, а також з'ясувати, які фактори визначають ефективність екологічних рухів у різних політичних та соціальних контекстах. Наприклад, порівнюючи екологічні рухи в країнах Європейського Союзу з тими, що існують в пострадянських державах, можна з'ясувати, яким чином політична культура, рівень розвитку громадянського суспільства, а також історичний контекст впливають на сприйняття екологічних ініціатив політичними партіями та державними інститутами. Цей метод дає можливість виявити відмінності у стратегіях екологічних рухів та політичних партій, визначити, які механізми взаємодії між ними найбільш ефективні в різних політичних системах.

Крім того, порівняльний аналіз допомагає оцінити вплив різних факторів на політичні процеси, таких як рівень розвитку економіки, екологічна свідомість населення, вплив зовнішніх факторів (наприклад, глобальні екологічні кризи чи міжнародні угоди), а також роль медіа в формуванні громадської думки з питань екології. Цей метод дозволяє побудувати загальні висновки про ефективність екологічних рухів і розробити рекомендації для покращення їх впливу на політичні процеси в інших країнах або регіонах, що знаходяться на етапі розвитку громадянського суспільства.

Другим важливим методом є контекстуальний підхід, який дозволяє досліджувати взаємодію екологічних рухів з політичними партіями та державними інститутами в специфічних політичних, соціальних, економічних і культурних умовах конкретної країни чи регіону. Цей підхід враховує не лише загальні закономірності впливу екологічних рухів на політику, але й особливості національного контексту, у якому ці рухи існують. Наприклад, в умовах війни або політичної нестабільності екологічні рухи можуть змінювати свої стратегії, а політичні партії можуть по-іншому ставитися до екологічних ініціатив, оскільки інші питання, такі як безпека чи економічна відбудова, можуть бути на першому місці [10].

Контекстуальний підхід особливо важливий для аналізу екологічних рухів у країнах, де екологічні проблеми не є пріоритетними через економічні чи соціальні труднощі. Наприклад, у постконфліктних або країнах, що розвиваються, екологічні рухи можуть не мати такого впливу на політичні партії, як у розвинених країнах, де екологічні питання вже стали важливою частиною політичного порядку денного. Водночас у таких країнах екологічні рухи можуть зосереджуватися не лише на захисті природи, але й на вирішенні соціальних та економічних проблем, пов'язаних з екологією, таких як доступ до чистої води, повітря чи ресурсів.

Контекстуальний підхід також передбачає врахування історичного контексту. Зокрема, вплив екологічних рухів на політику в певних країнах можна краще зрозуміти, якщо врахувати історичні етапи розвитку цих рухів. Наприклад, в країнах, де екологічні рухи зароджувалися в умовах тоталітарних режимів, ці рухи можуть мати інші стратегії і методи боротьби з державними структурами, ніж в країнах, де демократія та громадянське суспільство мають глибші історичні корені [15].

Також важливим аспектом контекстуального підходу є вивчення того, як екологічні рухи взаємодіють із іншими соціальними і політичними рухами. Це можуть бути рухи за права людини, феміністичні, профспілкові або національні рухи. Взаємодія екологічних рухів з іншими соціальними групами може змінювати їх стратегії та вплив на політичні партії, що робить контекстуальний підхід ще більш важливим для розуміння динаміки політичних змін [20].

Таким чином, порівняльний аналіз і контекстуальний підхід є двома основними методами, що дозволяють досліджувати вплив екологічних рухів на політичні партії та державну політику. Порівняльний аналіз дає можливість виявити загальні закономірності і порівняти різні підходи до вирішення екологічних проблем у різних країнах, а контекстуальний підхід дозволяє детальніше з'ясувати, як саме екологічні рухи взаємодіють з політичними інститутами та суспільними структурами в умовах конкретної країни. Разом ці методи дозволяють створити більш комплексну картину того, як екологічні рухи можуть впливати на політичні процеси на національному та міжнародному рівнях.

РОЗДІЛ 2. Вплив екологічних рухів на політичні партії

2.1. Екологічна складова політичних платформ: адаптація партій до змін у суспільній свідомості та нові політичні ініціативи.

Екологічна складова політичних платформ набуває все більшого значення в сучасному політичному ландшафті, оскільки проблеми навколишнього середовища та сталого розвитку стають важливими для громадян, бізнесу та державних інститутів. У контексті змін у суспільній свідомості та глобальних екологічних викликів, таких як зміни клімату, забруднення навколишнього середовища та вичерпання природних ресурсів, політичні партії змушені адаптувати свої платформи до нових умов. Екологічні питання все більше стають важливою частиною передвиборчих програм і політичних стратегій партій, що дозволяє оцінити, як партії реагують на зміни у суспільному сприйнятті екологічних проблем і які нові ініціативи вони пропонують.

«Зміни в суспільній свідомості щодо екології відбуваються поступово, але їх вплив на політику є значним. У XXI столітті екологічна свідомість населення значно зросла завдяки зростанню наукових досліджень, міжнародним ініціативам і соціальним рухам, зокрема, руху за боротьбу зі змінами клімату, таким як «Fridays for Future», що ініціюється молоддю, та іншими міжнародними екологічними кампаніями. Тому політичні партії змушені відповідати на ці зміни та враховувати потреби та побажання виборців, що дедалі більше стурбовані станом навколишнього середовища» [25, с.14].

Адаптація політичних партій до цих змін відбувається на кількох рівнях. По-перше, політичні платформи партій стали включати більш конкретні екологічні ініціативи, такі як боротьба зі змінами клімату, розвиток відновлювальних джерел енергії, збереження біорізноманіття та вирішення проблеми сміття. Багато партій стали підтримувати ініціативи щодо зелених

технологій, що дозволяє зменшити негативний вплив на довкілля та створити нові робочі місця в екологічно чистих галузях. Ці інноваційні ініціативи мають на меті не лише покращення екологічної ситуації, але й стимулювання економічного розвитку через впровадження «зелених» технологій.

По-друге, політичні партії почали включати екологічні теми в свою повсякденну риторичку. Наприклад, ідеї стійкості та сталого розвитку стали частинами загальної політичної риторики, що обговорюється на різних рівнях - від місцевих виборів до міжнародних форумів. Все більше партій визнають важливість боротьби з глобальними екологічними проблемами, такими як зміни клімату та забруднення океанів, і інтегрують ці питання у свої стратегічні програми. Вони прагнуть знайти баланс між економічним розвитком і захистом навколишнього середовища, зокрема через розробку політик, які дозволяють знизити викиди вуглекислого газу та стимулювати перехід на енергетичну ефективність [30].

Окрім того, нові політичні ініціативи все частіше з'являються в зв'язку з міжнародними зобов'язаннями, зокрема у рамках Паризької угоди щодо зміни клімату та інших міжнародних екологічних угод. Партії, що прагнуть бути конкурентоспроможними на глобальній арені, повинні адаптувати свої платформи до міжнародних стандартів і обов'язків. Зокрема, у багатьох країнах політичні партії все більше ставлять на перше місце необхідність виконання екологічних зобов'язань перед міжнародною спільнотою, що відображається в їхніх програмах і кампаніях. Цей тренд спостерігається не тільки в країнах Європи, але й у країнах, що розвиваються, де екологічні проблеми також стають важливими національними питаннями.

Зважаючи на зміни в суспільній свідомості, політичні партії також починають враховувати нові форми громадської участі. Соціальні рухи, такі як екологічні кампанії або протести за кліматичну справедливість, все більше

впливають на політичні процеси. Партії, прагнучи привернути підтримку виборців, змушені брати до уваги вимоги та ініціативи громадянських організацій, активістів та інших стейкхолдерів. Врахування цих вимог дозволяє партіям не лише зберігати популярність серед екологічно свідомих виборців, але й посилювати своє політичне становище на міжнародній арені, де екологічні проблеми набувають значення важливого аспекту безпеки та стабільності [2].

В умовах глобалізації та інтеграції міжнародних екологічних стандартів політичні партії також повинні враховувати нові економічні моделі, такі як «зелену економіку». Це означає, що в їхніх програмах з'являються нові стратегії, спрямовані на підтримку екологічно чистих підприємств, розвитку відновлювальних джерел енергії, а також перехід до економічної моделі, що знижує негативний вплив на навколишнє середовище. Ці ініціативи допомагають партіям не лише вирішувати екологічні проблеми, але й сприяють розвитку інновацій та технологій, що здатні створювати нові робочі місця та стимулювати економічне зростання [31].

Таким чином, адаптація політичних партій до змін у суспільній свідомості та нові політичні ініціативи є важливим етапом у розвитку сучасних політичних платформ. Зростаюча екологічна свідомість виборців, разом з глобальними екологічними викликами, спричиняє необхідність включення екологічних тем у політичну риторику та програми партій. Це дозволяє партіям не лише зберігати свою актуальність, але й активно формувати нові політичні стратегії, які відповідають на сучасні виклики, сприяють сталому розвитку та покращенню стану навколишнього середовища.

Перехід до аналізу ролі екологічних питань у програмах політичних партій, зокрема в контексті європейських та українських політичних процесів, є логічним продовженням розгляду сучасних політичних платформ. Важливість екології для політичних партій зростає в умовах глобальних екологічних

викликів, а також у зв'язку з постійними змінами у суспільних настроях і вимогах виборців. В обох контекстах - європейському та українському - екологічні питання набувають все більшої актуальності, впливаючи на політичну риторику та програми партій [3].

Європейські країни, з їхнім високим рівнем розвитку демократичних інститутів та екологічної свідомості громадян, стали одними з основних центрів формування екологічної політики. В Європі екологічні питання стають важливими складовими не лише національних програм, але й загальноєвропейських ініціатив. Партії намагаються інтегрувати екологічну складову у свої платформи, орієнтуючись на зобов'язання, які виникають у межах Європейського Союзу, зокрема в рамках Зеленого курсу ЄС. Це ініціатива, спрямована на забезпечення кліматичної нейтральності до 2050 року, що стало однією з найважливіших стратегічних цілей на рівні Європейського Союзу.

У програмних документах європейських партій з'являються такі ключові аспекти, як перехід до відновлювальних джерел енергії, розвиток зеленої економіки, а також інвестиції в екологічно чисті технології. Багато партій, зокрема зелені партії, активно підтримують інновації в галузі екології, зокрема в питаннях скорочення викидів CO₂, захисту біорізноманіття та забезпечення сталого розвитку. У країнах ЄС екологічна складова стає важливою частиною політичного діалогу, часто визначаючи партійну приналежність виборців, адже значна частина європейців підтримує ініціативи, спрямовані на поліпшення стану навколишнього середовища. Такий тренд виразно проявляється в програмних документах великих політичних партій і коаліцій, включаючи соціал-демократів, лібералів та навіть консерваторів, які в останні роки почали приділяти більше уваги екологічним питанням [29].

Водночас для української політики екологічні питання стали важливими лише в останні роки, що пов'язано з погіршенням екологічної ситуації в країні та

зростанням усвідомлення громадянами важливості збереження навколишнього середовища. Програми українських партій, зокрема в контексті євроінтеграції та виконання зобов'язань перед Європейським Союзом, також стали включати екологічні ініціативи, спрямовані на забезпечення сталого розвитку та поліпшення якості навколишнього середовища. Україна вже має ряд екологічних законів, які відповідають європейським стандартам, але на практиці вони часто не виконуються через відсутність належного контролю та фінансування.

«У XXI столітті українські партії змушені активно адаптувати свої платформи до викликів, що пов'язані з екологією. Питання, що стосуються охорони природи, очищення водних ресурсів, покращення якості повітря та боротьби з забрудненням, займають дедалі важливіше місце в програмах партій. Однією з найбільших проблем для України є забруднення річок та відсутність належної системи управління відходами. У зв'язку з цим деякі партії пропонують конкретні кроки щодо розвитку екологічно чистих технологій, підтримки зеленого бізнесу, а також реформ у галузі енергетики, зокрема, збільшення частки відновлювальних джерел енергії в енергетичному балансі країни» [4].

Програми українських партій у сфері екології відображають значний розрив між теоретичними ініціативами та реальними діями, однак є очевидний тренд до більш активного включення екологічних питань у політичну риторіку. Так, національні партії, зокрема «Зелені», «Європейська солідарність», а також частина соціал-демократичних та ліберальних партій, започаткували нові ініціативи в цій сфері. Вони активно працюють над програмами, які включають заходи з реформування екологічної політики в Україні, сприяють збереженню природних ресурсів, відновленню екосистем, а також підтримують ініціативи в межах міжнародних угод щодо клімату та захисту біорізноманіття [18].

Важливою частиною програми більшості політичних сил в Україні є також боротьба зі змінами клімату та зниження енергетичної залежності від

традиційних джерел енергії. В умовах війни на сході України та окупації частини території країни, екологічні питання набувають нових контекстів, пов'язаних із забрудненням довкілля, яке спричинене військовими діями, а також з необхідністю відновлення зруйнованих екосистем. У таких умовах важливими є не тільки стратегічні цілі щодо захисту природи, а й практичні кроки щодо відновлення територій, зменшення екологічних ризиків і збереження біорізноманіття [28].

Таким чином, роль екологічних питань у програмах політичних партій як в Європі, так і в Україні, зростає, оскільки ці питання впливають на визначення політичної орієнтації партій, їх здатність залучати виборців і формувати ефективні політики, спрямовані на сталий розвиток. У Європі екологічні питання стали центральними в багатьох політичних кампаніях, а в Україні, хоча і пізніше, екологічна складова також активно входить у політичний дискурс, сприяючи розвитку нових політичних ініціатив та підтримці екологічних реформ.

2.2. Вплив російсько-української війни на політичні позиції партій щодо екологічної безпеки, відновлення екосистем і сталого розвитку в умовах воєнного часу.

Екологічні рухи в умовах війни зазнають суттєвих змін у своїх пріоритетах та діяльності. Війна - це не лише гуманітарна та військова криза, але й значний екологічний виклик, що змінює політичну риторику та стратегії партій, а також впливає на громадську свідомість щодо екології. У таких умовах екологічні питання часто відходять на другий план, оскільки первинною стає безпека, відновлення економіки та забезпечення життєво важливих потреб населення. Проте війна також відкриває нові перспективи для інтеграції екологічних аспектів у політику, змінюючи їхній характер і акценти.

Один із найбільших впливів, які війна має на екологічні рухи, полягає в зміні пріоритетів політичних партій та громадських організацій щодо екологічних питань. У мирний час екологія є важливою складовою політичних платформ, адже виборці часто ставлять на перше місце питання охорони довкілля, сталого розвитку та боротьби зі змінами клімату. Однак у контексті війни політичні сили часто змушені ставити безпеку та оборонні питання на перше місце. Ось чому багато екологічних ініціатив можуть бути призупинені або перенаправлені на більш практичні та нагальні завдання, пов'язані з відновленням інфраструктури, забезпеченням енергетичної безпеки та лікуванням постраждалих [6].

Незважаючи на це, війна також має свої екологічні наслідки, які змушують політичні партії переосмислити свою політику в цій сфері. Наприклад, військові дії призводять до руйнування екосистем, забруднення водних ресурсів та ґрунтів, а також до серйозних екологічних катастроф, таких як викиди токсичних речовин. В умовах війни, коли екологічні катастрофи часто мають безпосередній вплив на безпеку та здоров'я населення, екологічні питання стають невідкладними. У таких ситуаціях партії змушені розробляти стратегії для відновлення навколишнього середовища після конфліктів, що також вимагає спеціалізованих знань і залучення міжнародної допомоги.

Один з найбільш очевидних прикладів таких змін можна побачити в Україні в умовах російсько-української війни, яка принесла не тільки гуманітарну кризу, але й серйозне екологічне руйнування. Бомбардування, мінування територій, руйнування промислових об'єктів і екологічно небезпечних підприємств стали причинами величезних екологічних втрат. В Україні внаслідок російсько-української війни серйозно постраждали водні ресурси, лісові масиви, землі, зокрема в регіонах, де проходили бойові дії. Для багатьох політичних

партій і рухів це стало чітким сигналом про необхідність інтеграції екологічних питань у стратегічні плани національного відновлення [27].

В умовах війни питання екології часто переплітаються з іншими важливими аспектами політики, такими як енергетична незалежність, відновлення інфраструктури та екологічне відновлення після бойових дій. Політичні партії, які раніше мали чіткі зелені програми, тепер змушені переосмислювати свою стратегію з урахуванням зміненої ситуації. Наприклад, розробка програм щодо відновлення енергетичних систем, відновлення екосистем і попередження подальших екологічних катастроф стає важливою частиною державної політики, що відображає потреби часу.

«Одним із важливих аспектів, які зміщуються під час війни, є питання кліматичної адаптації та зменшення викидів парникових газів. Оскільки війна спричиняє руйнування промислових підприємств і скорочення виробництва, можна побачити певний спад у викидах. Проте наслідки для довкілля часто є зворотними - багато екологічних ресурсів використовується нераціонально, і відсутність належного контролю за діяльністю підприємств призводить до погіршення екологічної ситуації» [7].

Також війна змінює роль екологічних рухів у суспільстві. Вони стають більш практичними та спрямованими на допомогу у відновленні зруйнованих екосистем. У країнах, що переживають конфлікти, екологічні організації часто виступають не лише з вимогами до урядів щодо захисту навколишнього середовища, а й активно залучаються до діяльності з гуманітарної допомоги та відновлення природних ресурсів. В Україні екологічні рухи підтримують ініціативи щодо відновлення лісів, очищення забруднених водоносних шарів, а також відновлення природних територій, постраждалих від бойових дій.

У той же час, війна змушує політичні партії розглядати екологічні питання в контексті безпеки. В умовах воєнного стану на перший план виходять питання енергетичної безпеки, зокрема, пошук альтернативних джерел енергії, що дозволяє зменшити залежність від зовнішніх постачальників. Партії, орієнтуючись на міжнародні ініціативи та відповідно до потреб війни, можуть сприяти розвитку відновлювальних джерел енергії, таких як сонячні та вітрові установки, як стратегічно важливих технологій для енергетичної незалежності [26].

Важливим аспектом є і соціально-економічні наслідки для населення. Війна часто ставить громадян на межу виживання, і екологічні рухи в такому контексті прагнуть забезпечити базові потреби населення, одночасно наголошуючи на необхідності сталого розвитку після завершення бойових дій. В Україні екологічні організації працюють не лише над екологічними ініціативами, а й активно залучають громадськість до вирішення нагальних проблем, таких як очищення територій від вибухонебезпечних предметів, відновлення місцевих природних ресурсів та покращення санітарної ситуації в постраждалих регіонах.

Таким чином, війна кардинально змінює пріоритети політичних партій і екологічних рухів. У таких умовах екологічні проблеми стають не лише питанням сталого розвитку, але й невідкладною задачею для відновлення зруйнованих територій, охорони природних ресурсів і забезпечення енергетичної безпеки. Війна змушує партії та рухи переосмислювати стратегії і ставити на перший план практичні заходи, спрямовані на відновлення екосистем і зменшення екологічних ризиків, що виникають під час конфлікту.

Вплив російсько-української війни на політичні позиції партій щодо екологічної безпеки, відновлення екосистем і сталого розвитку в умовах воєнного часу є важливим аспектом, який набуває все більшої актуальності в контексті глобальних екологічних викликів та постійно змінюваних умов національної

безпеки. Російсько-українська війна в Україні, окрім гуманітарних та економічних проблем, створила безпрецедентні виклики для довкілля. Бойові дії спричинили численні руйнування екосистем, забруднення води та ґрунтів, а також довгострокові екологічні наслідки, які стали важливими факторами для політичних партій у визначенні їхніх позицій з питань екологічної безпеки та сталого розвитку [8].

Після початку російсько-української війни багато політичних сил в Україні почали переосмислювати свої підходи до екологічної безпеки, зокрема в контексті забезпечення безпеки природних ресурсів і запобігання екологічним катастрофам, спричиненим військовими діями. Зруйновані інфраструктури, викиди токсичних речовин, забруднення повітря і води, а також мілітаризація природних територій значно ускладнили питання охорони довкілля. Політичні партії, реагуючи на ці виклики, почали враховувати екологічні фактори у своїх програмах і планах відновлення країни після війни.

Пріоритетами для багатьох партій стали питання відновлення екосистем, боротьба з наслідками забруднення, реабілітація земель, постраждалих від військових дій, а також забезпечення екологічної безпеки в умовах воєнного часу. Однією з найбільших проблем, яка виявилася на поверхні в умовах війни, стало управління природними ресурсами, зокрема водними запасами та лісами. Природні території, що знаходяться під контролем бойових дій, постраждали від артилерійських обстрілів, мінування і несанкціонованої вирубки лісів, що призвело до скорочення біорізноманіття і зниження природного капіталу. Партії, орієнтуючись на відновлення країни, стали пропонувати різноманітні стратегії для відновлення природних ресурсів, зокрема ініціативи щодо відновлення лісових масивів, очищення річок і озер від залишків військової техніки, мін та вибухонебезпечних предметів [24].

Не менш важливим є питання екологічної безпеки в контексті енергетичної незалежності. Російсько-українська війна підштовхнула українські політичні сили до розробки нових стратегій енергетичної політики, зокрема через необхідність диверсифікації джерел енергії, зменшення залежності від традиційних постачальників та розвитку відновлювальних джерел енергії. Партії, що орієнтуються на сталий розвиток, активно підтримують ініціативи щодо розширення використання сонячних та вітрових установок, геотермальних джерел і біомаси, що дозволяє зменшити екологічний слід і одночасно підвищити енергетичну безпеку країни. Окрім цього, в умовах війни, коли енергетична інфраструктура країни зазнала значних пошкоджень, значну увагу було приділено відновленню і модернізації енергетичних мереж із врахуванням принципів сталого розвитку та екологічної безпеки.

Важливою частиною політичної риторики стало питання відновлення післявоєнного сталого розвитку. Російсько-українська війна серйозно порушила не лише екологічний стан, але й соціально-економічні структури країни, тому політичні партії почали акцентувати увагу на необхідності інтеграції екологічних, економічних і соціальних аспектів у процес відновлення. Ідеї сталого розвитку стали не лише частиною політичних програм, а й важливим інструментом для побудови майбутнього, яке дозволить не тільки відновити економіку, але й забезпечити екологічну рівновагу [9].

У цьому контексті також важливою є роль міжнародної співпраці в питаннях відновлення екосистем і забезпечення екологічної безпеки. Політичні партії почали активно працювати над інтеграцією екологічних стандартів ЄС у національну політику, що стало частиною процесу євроінтеграції. За підтримки міжнародних організацій та партнерів Україна отримує фінансову допомогу та технічну підтримку для вирішення нагальних екологічних проблем. Програми відновлення, підтримувані міжнародними фондами та іншими державами,

сприяють не тільки економічному відновленню, але й покращенню стану довкілля, що є важливою частиною відновлення післявоєнного періоду [11].

Серед політичних ініціатив, які почали з'являтися в Україні в умовах російсько-української війни, варто відзначити ініціативи щодо розвитку «зелених» технологій в аграрному секторі, особливо в умовах, коли країна є важливим постачальником сільськогосподарської продукції. Політичні партії, що прагнуть підтримати сталий розвиток, виступають за застосування екологічно чистих методів землеробства, відновлення деградованих земель і впровадження новітніх технологій у галузі сільського господарства, які б не тільки підвищили врожайність, але й забезпечували довготривале збереження родючості ґрунтів.

Таким чином, російсько-українська війна значно вплинула на політичні позиції партій щодо екологічної безпеки та сталого розвитку в Україні. В умовах воєнного часу екологічні питання стали важливими не лише в контексті відновлення природних ресурсів, але й як складова енергетичної незалежності та соціально-економічної стабільності країни. Політичні партії розуміють, що для забезпечення сталого розвитку після російсько-української війни необхідно інтегрувати екологічні інтереси в процеси відновлення, використовуючи міжнародний досвід і новітні технології для подолання наслідків війни та забезпечення стабільності на майбутнє.

РОЗДІЛ 3. Екологічні рухи і державна політика в умовах глобальних викликів

Вплив екологічних рухів на державну політику завжди був значним, але в умовах російсько-української війни та глобальних екологічних загроз цей вплив набув нових форм і обрисів. Екологічні рухи, які традиційно виступали за збереження природи, сталий розвиток і зниження антропогенного навантаження на довкілля, тепер зіткнулися з новими викликами та необхідністю адаптації до змінюваних умов, спричинених війною та зміною клімату. Ці рухи не тільки не припинили свою діяльність, а й стали активними учасниками переформатування політичних пріоритетів на національному та міжнародному рівнях, зокрема в Україні, де війна змінила не тільки соціально-економічну ситуацію, але й екологічну ситуацію.

Початок російсько-української війни значною мірою змінив фокус політичних партій і державних інституцій, зокрема в Україні, які тепер змушені враховувати не лише військові та економічні питання, але й екологічні наслідки бойових дій. Однак, незважаючи на те, що російсько-українська війна стала основним і нагальним пріоритетом, екологічні рухи не залишилися осторонь і почали активно відстоювати важливість захисту навколишнього середовища, навіть у часи війни. Проблеми екологічної безпеки, відновлення природних ресурсів та сталий розвиток стали невід'ємною частиною політичної риторики й національних програм відновлення [23].

Війна в Україні спричинила масові екологічні катастрофи, зокрема внаслідок знищення інфраструктури, руйнування заводів і промислових об'єктів, забруднення ґрунтів і водних ресурсів, а також викидів токсичних речовин. Така ситуація вимагала від політичних партій негайних дій для захисту екології в умовах воєнного часу. Екологічні рухи стали важливим лобістом змін у державній політиці, активно підкреслюючи необхідність інтеграції екологічних

аспектів у процесі відновлення країни, використовуючи міжнародний досвід і підтримку для вирішення екологічних проблем.

Цікаво, що російсько-українська війна фактично сприяла розвитку нових ініціатив у сфері екологічної політики, зокрема через акцент на енергетичну безпеку та екологічно чисті технології. Відновлення пошкоджених територій, впровадження відновлювальних джерел енергії, сталий розвиток сільського господарства - усе це стало основними напрямками, на які почали звертати увагу політики. Проблеми зміни клімату, забруднення повітря і води стали ще більш актуальними через викиди від бойових дій, руйнування екосистем і негативний вплив на здоров'я громадян [12].

Екологічні рухи стали важливим каталізатором цих змін. Вони не тільки публічно критикували урядову політику за ігнорування екологічних аспектів у воєнний період, але й активно працювали з міжнародними організаціями, сприяючи створенню умов для фінансування екологічних програм. Під час російсько-української війни екологічні організації також розпочали активну кампанію щодо екологічного відновлення територій, які постраждали внаслідок військових дій, і вимагали від урядів країн-союзників України більше уваги до екологічних проблем, які можуть з'явитися після закінчення бойових дій.

З огляду на глобальні екологічні загрози, зокрема зміни клімату, які посилилися через військові дії, екологічні рухи стали більш активними у просуванні ідей про важливість співпраці між країнами для досягнення сталого розвитку. Російсько-українська війна в Україні продемонструвала важливість забезпечення екологічної безпеки не лише на національному рівні, а й на міжнародному. Військові конфлікти не лише руйнують природні ресурси, але й ускладнюють адаптацію до змін клімату та пошкоджують екосистеми, що потім складно відновити. В такому контексті екологічні рухи стали важливим голосом

у підтримці ідеї про необхідність обмеження військових загроз, які можуть посилювати глобальні екологічні проблеми [22].

Вплив екологічних рухів на державну політику також позначився на зміні курсу в напрямку екологічного відновлення після війни. В Україні, наприклад, політичні партії та уряд почали більш активно працювати над стратегічними планами, що включають екологічні аспекти у процеси відновлення та реконструкції. Важливими стали ініціативи щодо відновлення зруйнованих природних ресурсів, зокрема лісів, водних джерел, очищення ґрунтів та боротьби з забрудненням. Більше того, із розвитком нових екологічних стандартів, які активно підтримуються екологічними організаціями, посилилась тенденція до енергетичної незалежності, що вимагало від політичних сил не тільки пошуку нових джерел енергії, а й розвитку екологічно чистих технологій.

«Водночас екологічні рухи, переживаючи труднощі через військову ситуацію, знайшли нові способи взаємодії з урядом, активно долучаючись до розробки планів щодо сталого відновлення. Вони стали лідерами в організації громадянських ініціатив з відновлення екосистем після війни та у боротьбі з наслідками забруднення. Програми екологічної реконструкції стали важливим компонентом політичних платформ і програм на рівні місцевих і національних виборів, надаючи нові інструменти для політичних сил, які прагнуть підтримати сталий розвиток та екологічну безпеку після закінчення бойових дій» [13].

Незважаючи на складнощі, які виникли внаслідок російсько-української війни, екологічні рухи продовжують бути активними агентами змін у політиці, просуваючи важливість екологічної безпеки на всіх рівнях управління. Вони активно виступають за інтеграцію екологічних стандартів у процеси відновлення інфраструктури, а також підтримують енергетичну трансформацію та сталий розвиток, що дозволяє не тільки відновити пошкоджені території, але й забезпечити стабільне, екологічно збалансоване майбутнє країни.

В умовах війни та глобальних екологічних загроз стає очевидним, що питання екології не обмежуються лише національними кордонами, і для ефективного вирішення екологічних проблем необхідна тісна міжнародна співпраця. Взаємодія між країнами в рамках глобальних екологічних ініціатив і міжнародних угод стає важливою складовою розвитку політики сталого розвитку, зокрема у післявоєнний період. Враховуючи масштаби екологічних катастроф, спричинених війною, та їх вплив на сусідні регіони і навіть на планетарні екосистеми, держава повинна активно долучатися до міжнародних механізмів, які сприятимуть відновленню природних ресурсів, збереженню біорізноманіття та підтримці глобальної екологічної стабільності [21].

Одним з основних аспектів цієї взаємодії є участь у міжнародних угодах, таких як Паризька угода щодо змін клімату, угоди з охорони біорізноманіття, а також інші регіональні та глобальні ініціативи. Вони є не тільки важливими для виконання міжнародних зобов'язань, але й дозволяють країнам, які перебувають у стані постконфліктного відновлення, отримати доступ до міжнародної фінансової допомоги та технічної підтримки для реалізації екологічно стійких проектів. Участь в цих угодах надає можливість сприяти відновленню країни таким чином, щоб враховувати не лише економічні та інфраструктурні потреби, але й екологічні вимоги для сталого розвитку.

Післявоєнне відновлення, зокрема в Україні, ставить перед державами завдання інтегрувати принципи сталого розвитку у процеси реконструкції та реабілітації. Це включає не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, але й подолання наслідків екологічних катастроф, що виникли внаслідок бойових дій. Пошкоджені природні ресурси, забруднені водні і ґрунтові ресурси, забруднення повітря і ландшафтні зміни, які стали результатом війни, потребують комплексного підходу, що враховує міжнародні стандарти і сприяє глобальним зусиллям з відновлення екосистем [14].

На рівні національної політики важливо сформувати стратегії, які б дозволили Україні, як і іншим країнам, відновити екологічні ресурси, орієнтуючись на глобальні ініціативи, одночасно підтримуючи власні національні інтереси в рамках міжнародних угод. Учасники глобальних екологічних ініціатив можуть надати необхідну підтримку, сприяючи відновленню екосистем, збереженню біорізноманіття і сталому розвитку в країні, що зазнала серйозних руйнувань під час російсько-української війни.

Проблеми глобальної екології в умовах війни виходять за межі національних інтересів, адже екологічні катастрофи не мають кордонів. Зруйновані ландшафти, забруднені води та повітря, знищені екосистеми можуть вплинути не лише на місцеве населення, а й на сусідні країни, створюючи додаткові економічні, гуманітарні та політичні виклики. Тому глобальна співпраця в рамках екологічних ініціатив набуває нового значення, оскільки забезпечення екологічної безпеки є питанням не тільки для окремої держави, а й для всієї планети [21].

Для того, щоб ефективно вирішувати екологічні проблеми на міжнародному рівні, країни мають працювати в рамках таких глобальних угод, як Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, Конвенція про біорізноманіття та угоди щодо охорони лісів, водних ресурсів і запобігання опустелюванню. Війна в Україні, зокрема, поставила на порядок денний питання інтеграції національних екологічних політик у глобальну екологічну стратегію. Країни, які постраждали від військових конфліктів, зокрема Україна, мають можливість залучити міжнародні ресурси, фінансування та технології для відновлення своїх екосистем в рамках цих угод. Післявоєнне відновлення вимагає не тільки економічних вкладень, але й інтеграції екологічних принципів у кожен аспект реконструкції та розвитку.

Крім того, зростає роль держав у просуванні глобальних ініціатив щодо захисту клімату. В умовах війни Україна може стати активним учасником міжнародних переговорів щодо кліматичних змін, оскільки глобальна екологічна безпека безпосередньо впливає на національну безпеку. Країни, які зазнали руйнівних екологічних наслідків через бойові дії, мають важливу роль у глобальних ініціативах, оскільки вони можуть поділитися досвідом щодо того, як зберігати природні ресурси, відновлювати забруднені території та адаптуватися до змін клімату в умовах післявоєнного відновлення [16].

Також важливим аспектом є розширення міжнародної співпраці щодо мобілізації ресурсів для відновлення екосистем. Міжнародні організації, такі як Світовий банк, ООН та ЄС, можуть надати фінансову підтримку для реалізації проектів з відновлення природних територій, очищення забруднених водних ресурсів та покращення якості повітря. Це дозволить не лише подолати наслідки війни, а й підвищити загальний рівень екологічної безпеки. Проблеми екологічного відновлення потребують комплексного підходу, який охоплює не тільки екологічні, а й соціально-економічні, гуманітарні та інфраструктурні аспекти, і тут міжнародна підтримка є ключовим фактором [19].

Залучення міжнародних партнерів до процесу відновлення екосистем може мати важливі політичні та економічні наслідки для України. Це не лише дозволить сприяти відновленню екології, але й підвищить політичну стабільність і сприятиме розвитку країни після війни. Враховуючи масштаб екологічних проблем, з якими стикається Україна після конфлікту, можна очікувати, що країна активно використовуватиме міжнародні механізми для залучення фінансування та підтримки в процесах екологічної реконструкції. Це дозволить не лише відновити забруднені території, але й створити нові екологічно чисті галузі, підвищуючи рівень життя громадян та забезпечуючи сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

З огляду на глобальні виклики, зокрема зміни клімату, боротьба з опустелюванням і забезпечення сталого використання природних ресурсів, постконфліктне відновлення має бути інтегровано з глобальними ініціативами. Політики повинні не лише відновлювати інфраструктуру, а й прагнути до створення стійкої екосистеми, яка може витримати майбутні глобальні зміни. Важливою частиною цієї стратегії є впровадження нових технологій і відновлювальних ресурсів, таких як сонячна енергія, вітрові установки та інші джерела чистої енергії, які допоможуть скоротити залежність від традиційних видів палива і зменшити негативний вплив на навколишнє середовище [17].

Таким чином, глобальні екологічні ініціативи відіграють ключову роль у післявоєнному відновленні, оскільки вони дозволяють країнам, що постраждали від війни, отримати підтримку для вирішення екологічних проблем, що виникли внаслідок військових дій. Водночас ці ініціативи сприяють інтеграції національних політик з міжнародними зусиллями щодо збереження природи, боротьби зі зміною клімату та розвитку сталого майбутнього для всіх країн світу.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладену тему, можна стверджувати, що роль екологічних рухів у сучасній політиці є важливою і багатогранною. Вони не лише активно формують політичні програми та ініціативи, але й значно впливають на державну політику, змінюючи стратегічні пріоритети та адаптуючи їх до нових викликів, таких як глобальні екологічні загрози, зміна клімату та, зокрема, військові конфлікти, що завдають шкоди навколишньому середовищу.

Спостерігаючи за розвитком екологічних рухів у різних країнах, можна побачити, як вони формують громадську свідомість і лобіюють екологічні реформи, зокрема в умовах війни, коли пріоритети державних інститутів зосереджуються на відновленні інфраструктури та забезпеченні безпеки, водночас екологічні питання не можуть бути відкладені на другий план.

Війна, зокрема російсько-українська, виявила гостроту екологічних проблем, пов'язаних з руйнуванням природних ресурсів, забрудненням водних і ґрунтових ресурсів, викидами токсичних речовин та іншими наслідками бойових дій. Водночас, незважаючи на військову загрозу, екологічні рухи не припинили своєї діяльності, а навпаки - стали важливим двигуном змін у політичних позиціях і програмах держав. Вони відстоюють необхідність інтеграції принципів сталого розвитку і екологічної безпеки у процесі післявоєнного відновлення, а також активно працюють над виявленням та ліквідацією екологічних наслідків війни. Такий підхід є важливим для збереження екосистем, які є основою для економічного і соціального розвитку країни в майбутньому.

У зв'язку з глобальними екологічними загрозами, такими як зміна клімату, що посилилася через військові конфлікти, екологічні рухи стали ще більш важливими на міжнародній арені. Вони активно сприяють інтеграції екологічних аспектів у міжнародні угоди та політичні ініціативи, що має на меті не тільки

стабілізацію екологічної ситуації в конкретних країнах, але й у глобальному масштабі. Російсько-українська війна також показала важливість співпраці між державами, оскільки екологічні катастрофи, спричинені конфліктами, можуть виходити за межі національних кордонів і мати дестабілізуючий ефект на регіональний та міжнародний рівень.

Політичні партії, реагуючи на ці виклики, змінюють свої стратегії та адаптують свої платформи до нових умов, що зумовлені як змінами в суспільній свідомості, так і новими геополітичними реаліями. У результаті цього зміщення акценту на екологічну безпеку стає важливим елементом національних і міжнародних політичних програм, зокрема в контексті відновлення після війни. Процес постконфліктного відновлення вимагає інтеграції екологічних принципів у всі етапи реконструкції, починаючи від відновлення інфраструктури до забезпечення сталого управління природними ресурсами.

З огляду на це, важливо відзначити, що в сучасному світі екологічні питання вже не є лише предметом дискусій серед активістів та науковців, а стали невід'ємною частиною політичного процесу, який впливає на національні стратегії розвитку та міжнародні відносини. Глобальні ініціативи в сфері екології, такі як міжнародні угоди по боротьбі зі зміною клімату, збереженню біорізноманіття та інші, вимагають активної участі всіх держав, у тому числі тих, які постраждали від військових конфліктів. Це створює нові можливості для розробки політик, що одночасно забезпечують безпеку, розвиток і збереження природного середовища.

Війна, хоча і є серйозною загрозою для екологічної безпеки, також стала каталізатором змін у державних і політичних підходах до екології. Цей процес підкреслює необхідність не тільки відновлення, а й трансформації існуючих політик, впровадження нових екологічних стандартів, а також розвитку альтернативних, сталих джерел енергії і чистих технологій. Взаємодія між

державами, міжнародними організаціями та громадськими рухами сприяє зміцненню глобальної екологічної політики і забезпечує сталість у відновленні та розвитку постконфліктних регіонів.

Загалом, можна зробити висновок, що екологічні рухи, попри всі труднощі, що виникли в умовах війни, не тільки зберегли свою значущість, але й стали важливими агентами змін у державній політиці. Вони допомогли адаптувати політичні стратегії до нових умов і викликів, пов'язаних з глобальними екологічними проблемами, а також стали важливим чинником у формуванні поствоєнних планів відновлення. Врахування екологічних аспектів у післявоєнному відновленні та інтеграція екологічних стандартів у національну політику - це необхідні кроки для забезпечення сталого розвитку і екологічної безпеки в умовах глобальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ATIUS. Екологічні організації на міжнародній арені URL: <https://artius.ua/novini/statti/ekologichni-organizacii.html>
2. Асоціація міст України. Перелік екологічних громадських організацій URL: <https://goo.su/F8eM>
3. Бондаренко В. О. Міжнародний досвід громадської екологічної діяльності та його значення для України. Стратегічні пріоритети. № 2. 2023. С. 112–120
4. Бугайчук А. Вплив повномасштабної агресії Російської Федерації проти України на діяльність екологічних громадських організацій в Україні. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. Випуск 44/2022. С. 173–182.
5. Бугайчук А. Громадська думка щодо екологічних проблем та їх рішень в Україні та Німеччині: порівняльний аналіз. Knowledge, education, law, management. 2021. Т. 1. № 7. С. 119–125.
6. Бугайчук А. Довіра до політичних партій в контексті їх впливу на політичні процеси в Україні. Baltic Journal of Legal and Social Sciences. 2021 № 4. С. 12–18.
7. Бугайчук А. Екологічні та кліматичні аспекти у програмах парламентських партій України (у ВРУ ІХ скликання). Історія, політологія, філософія та соціологія: європейський напрямок розвитку: міжнародна наукова конференція. Рига, 16–17 лип. 2021 р. С. 63–67.
8. Бугайчук А. Зміна громадської думки в Україні в умовах повномасштабної війни як чинник впливу на партійну систему. Всеукраїнські

політологічні читання імені професора Богдана Яроша: зб. наук. та навч.-метод. пр. / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. Вип. 12. С. 201–208.

9. Бугайчук А. Мирні зібрання як інструмент впливу екологічних партій та громадських організацій на політичні процеси в Україні. Політичне життя. 2021. № 4. С. 15–21.

10. Бугайчук А. Особливості програмних документів екологічних партій в Україні. Літопис Волині. 2021. № 24. С. 187–195.

11. Гончарова Н.Ю. Роль НГО у вирішенні екологічних конфліктів в Україні. Соціально-екологічні технології. № 1. С. 2023. С. 44–51

12. Гриценко А. В. Екологічні проблеми України та шляхи їх розв'язання. Економіка України. № 3. 2022. С. 66–74

13. Залізник Л.О., Шишканова Ю.В. Роль громадських організацій у формуванні екологічної політики України. Український соціум. № 1. 2022. С. 32–39

14. Корнієнко С. В., Бородін Є. І. Екологічні рухи в Україні: історія та сучасність: монографія. К.: Інститут історії України НАН України, 2023. 145 с.

15. Кравченко С.А. Правові аспекти діяльності громадських екологічних організацій в Україні. Право України. №5. 2023. С. 85–93

16. Литвиненко Л.Л. Цифрові технології у діяльності екологічних НГО. Інформаційні технології та засоби навчання. № 2. 2020. С. 100–107

17. Марчук В.Є. Проблеми та перспективи розвитку громадських екологічних рухів в Україні. Екологія та життя. № 6. 2023. С. 24–30

18. Мельник Л.Г., Подлужний О. М. Екологічна безпека в Україні: аналіз та перспективи розвитку: монографія. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2020. 234 с.

19. Міжнародний фонд «Відродження». 13 еко організацій перемогли у третій хвилі конкурсу Екологічної ініціативи Фонду URL: <https://www.irf.ua/13-eko-organizacij-peremogly-u-tretij-hvyli-konkursuekologichnoyi-inicziatyvy-fondu/>

20. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України URL: <https://mepr.gov.ua/>

21. Павліченко О.М. Екологічні ініціативи громадськості: досвід та проблеми реалізації в Україні. Наукові записки НаУКМА. Політологія. № 1. 2023. С. 60-66

22. Петренко С.М. Екологічна політика України: виклики та стратегії розвитку. Український журнал екології. № 1. 2023. С. 34– 41

23. Семиволос О.І. Інноваційні підходи до екологічної політики в Україні. Україна: аспекти праці. № 2. 2022. С. 17–23

24. Степаненко С.В. Міжнародне співробітництво України в сфері екології: аналіз та перспективи. Європейські перспективи. № 2. 2023. С. 75–82

25. Сухорукова О.В. Екологічний активізм в Україні: історія та сучасність. Екологічний вісник. № 3. 2023. С. 56–63

26. Червінська І. М. Громадські екологічні організації в системі природоохоронної діяльності України. Екологія та право. № 4. 2024. С. 45–52

27. Шевченко І.І. Вплив громадських організацій на екологічну політику України. Політологічні дослідження. № 4. 2024. С. 50–57

28. Ярош Я., Бугайчук А. Опозиційна діяльність зелених партій Польщі та Угорщини в умовах пандемії коронавірусу. Літопис Волині. 2024. № 29. С. 171–182.

29. Mesarovic M., Pestel E. Mankind at the turning point: the second report to the Club of Rome. Research and Documentation Papers: Economic. 2024. Ser. N 1. URL: <https://archive.org/details/manki00mesa/page/n3>

30. The Limits to Growth / D. Meadows, D. Meadows, J. Randers, W. Behrens. New York: Universe Books, 2024. 205 p.

31. The National Environmental Policy Act of 2024. URL: https://www.whitehouse.gov/sites/whitehouse.gov/files/ceq/NEPA_full_text.pdf

32. The State of Greenhouse Gases in the Atmosphere Based on Global Observations through 2023. WHO Greenhouse Gas Bulletin. 2024. № 13. С. 1–8.